
WAAR STOND DE EERSTE KAMPER NUTS-SPAARBANK?

De bovengestelde vraag lijkt zoo eenvoudig te beantwoorden.

Geven de notulen van de vergadering der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, waarin tot oprichting besloten werd, geen uitsluitel? staat nergens in de besluiten van de Gemeenteraad duidelijk vermeld, welk gebouw voor die eerste Spaarbank beschikbaar gesteld werd? kunnen wij het niet lezen in de eerste notulen der Directeurenvergadering van de nieuwe Spaarbank zelf?

Daar komt er een, die meent te weten, dat zij gevestigd was in de Cijnskelder en was dit niet de Halle der Manufacturen?, die op het Brigittenplein stond? Daar moest toch de accijns betaald worden voor de duffels en lakens, die er uitgemeten werden en op kwaliteit onderzocht? Ja, zegt een ander, dan zal het zeker daar wel geweest zijn, want in dat zegelhuis was immers ook de Bank van Leening gevestigd en die was toch in hetzelfde gebouw als de Spaarbank ondergebracht.

Zoo luidden vele verschillende vragen en meeningen en was het noodig deze stuk voor stuk te onderzoeken, om tot het goede antwoord te komen. Al voerden vele van deze zijpaden niet tot het doel en slechts tot een negatief resultaat, zoo was ook dit, als zoo dikwijls bij historisch onderzoek, reeds een stap op den goeden weg, omdat op deze manier de verschillende mogelijkheden steeds beperkter werden en dit uiteindelijk wel tot het gezochte moest leiden.

Laat ons derhalve de gegevens eens nader onder de loupe nemen.

In het notulenboek van de Spaarbank, loopende van 10 Jan. 1821 tot 23 Nov. 1844, wordt, tijdens de vergadering der Directeuren op Zaterdag 13 Januari 1821, het volgende vermeld over de plaats der vestiging:

„Zijn Directeuren vergaderd geweest en waren allen present. Na resumptie en goedkeuring der Notulen van de vorige vergadering:

1. Geeft de Heer President te kennen zich mondeling te hebben gewend aan gecommiteerden uit den Raad dezer Stad voor de Fabrieken van Manufacturen, dewelke de zoogenaamde Cijnskelder occupeeren, te einde dezelve afstand van dit lokaal, voor de gewone zittingen en de vergaderingen der Directie te verzoeken, ten minsten zoolang er niet in eene andere gelegenheid zal zijn voorzien en geeft dezelve daarop lecture van een, bij zijn Ed. ontvangen, extract uit het verhandelde bij gezegde Gecommitteerden van Donderdag den 11den dezer maand, waarbij aan dit verzoek is voldaan en hetzelfde lokaal, provisioneel, en tot weder opzegging toe, ten einde als boven vermeld, wordt afgestaan.

In welke handeling wordt genoeg genomen, met dankzegging tevens aan den Heer President voor zijne bemoeingen in dezen.
Enz.

Wat weten wij nu van deze „zoogenaamde Cijnskelder“?

„Zoogenaamd“ wijst er op, dat de Cijnskelder als zoodanig, d.w.z. als plaats, waar de accijnsen betaald werden, toen niet meer in gebruik was.

Oorspronkelijk was dit natuurlijk wel het geval en waar was dit kantoor gevestigd?

Wij vinden de eerste aanwijzing in het volgende:

a. „Resolutien van de stad d.d. 11 Mei 1699: „een somma van F. 98-14-10 uit het comptoir gestoolen sijnde, wordt dezelve aan den collecteur van stadsaccijnsen in zijn ontvangst afgeschreven.“

Al wordt hier nog niet van cijnskelder gesproken en ook de plaats niet nader aangeduid, zoo mogen wij aannemen, dat dit „comptoir“ de later genoemde localiteit van dien

naam was, waarschijnlijk zoo genoemd naar de bijzondere, kelderachtige (sousterrain) situatie.

b. Eerst in 1716 vinden wij de plaats als „kelder” genoemd en wel op 4 September, in een acte in de Overdrachten van 1706—1730, folio 160. Op dien datum toch (4/9 1716) verkoopen Jhr Arent van Boecop en zijn vrouw Anna Sophia Kamminga, een huis, erve en where in de Oudestraat, tegenover de Accijnskelder, aan Jan van Elten en zijn vrouw.

Hier dus eindelijk voor de eerste maal het gebruik van dit woord en het noemen van de plaats: de Oudestraat.

c. In een handschrift no. 70 B. 44, berustende op de Koninklijke Bibliotheek te den Haag, getiteld: „Reglementen, Instructien, Resolutien tot 1751, betreffende Overijssel en Compen”, Ms. in folio, 149 folio's, staat op folio 116:

„Noticie van Sponturf van Stadswegen” (Aug. 1728): (dus toewijzing van turf, van Stadswege, aan verschillende stedelijke localiteiten); nadat eerst genoemd zijn:

$\frac{1}{4}$ l (ast) voor den havenmeester

$\frac{1}{4}$ l (ast) voor den ondermajoor,

volgt er: „Voor de accijnskelder op de Oudestraat $\frac{3}{4}$ last”.

Wederom een bevestiging, dat de Cijnskelder zich op de Oudestraat bevond.

d. In de Resolutien van Raad en Meente d.d. 21 Februari 1733 komt voor:

„Accijnsbriefjes van alle middelen van consumtie, den impost daaronder begrepen, moeten gehaald en uitgegeven worden in de Accijnskelder, alleen bij de daartoe bij ordonnantie aangestelde Collecteuren en moet aldaar mede den impost betaald worden en niet bij particuliere pachters of collecteurs”.

Uit het bovenstaande blijkt tevens welk soort accijnsen in den Accijnskelder betaald worden.

In de volgende jaren schijnt er een geheele of gedeeltelijke

verhuizing van het kantoor te hebben plaatsgevonden en wel naar de Buiten-Nieuwstraat, waar het daarvoor ingerichte gebouw dan ook wel Monopolie genoemd wordt.

a. Zoo lezen wij in het Register 50e penning, folio 32, dat op 21 December 1780 Hendrik van Leuven, door het overlijden van zijn vrouw, een $\frac{1}{2}$ huis aangeeft, op den hoek van de Botervatsteeg tegenover het Monopolie.

Dat dit ook de plaats was, waar accijnsen betaald werden en dit ook in de naam tot uitdrukking werd gebracht, blijkt uit het volgende:

b. In hetzelfde register komt op folio 125 voor: „Muntmeester N. Wonneman geeft aan een huis en erf in de Buiten Nieuwstraat, naast de tegenwoordige Accijnskelder, van Mej. G. Vrieze (weduwe van J. Bruins) gekocht te hebben”.

Het speciale noemen van „tegenwoordige” wijst, naar mijn meening, op een (misschien tijdelijke?) verplaatsing van de vroegere accijnskelder uit de Oudestraat naar hier. Dat het ook hier weer een sousterrain zou betreffen, is niet aan te nemen en zal dit bestanddeel van het woord, naar analogie van de oude, ingeburgerde naam, zijn overgenomen.

c. Dezelfde Wonneman geeft op 3 Februari 1798 aan gekocht te hebben van de erfgenamen van Weduwe J. C. Beeleman, in publieke veiling:

A. een huis in de Buiten-Nieuwstraat, op den hoek van de Botervatsteeg (Oostzijde),

B. een pakhuis met een plaats erachter in de Buiten-Nieuwstraat, het 2e van de Botervatsteeg (Oostzijde), tot de Monopoliekelder in gebruik.

Hier vindt dus een samensmelting plaats van Monopolie en Accijnskelder.

Correspondeerend daarmee, treffen wij in de Overdrachten van 1781—1803, folio 208, d.d. 18 Mei 1789 aan, dat:

„een huis, erve en where in de Buiten-Nieuwstraat, hoek Botervatsteeg (Oostzijde), naast den tegenwoordigen Monopoliekelder, met pakhuis en plaats daarachter in de Buiten-Nieuwstraat (Oostzijde), het tweede van de Botervatsteeg zuidzijde, werd door de erfgenamen van J. C. Beeleman's Weduwe (Susanna Maria Roeters) aan den Muntmeester N. Wonneman verkocht”.

Overdrachten van dezelfde huizen zijn nog te volgen in 1806 en in 1808, doch daarna ontbreken de gegevens. Een eventueele nadere bestemming van deze huizen is niet meer na te gaan en dus ook niet tot hoelang de plaatsaanduiding met behulp van het Monopolie gebruikt werd.

Wij zagen in het begin, dat de Gecommitteerden uit den Raad dezer Stad, voor de Fabrieken van Manufacturen, op 11 Januari 1821 erin toestemden, dat „provisioneel” afstand gedaan werd van het lokaal, de zoogenaamde Cijnskelder, opdat de Directeuren van de pas opgerichte Spaarbank er zouden kunnen vergaderen.

Hoe was het mogelijk, dat deze ruimte hiervoor beschikbaar was? Hadden de gecommiteerden deze dan zelf niet meer noodig? Dit blijkt uit het besluit van den Raad van Kampen, waarbij bepaald werd, dat: „men, provisioneel althans binnen deze stad eene Halle van Manufacturen wel kon ontberen; weshalve dezelve (d.i. de Raad) zich bepaald heeft, tot het benoemen van gecommiteerden tot het werk der Fabrieken en zijn hiertoe aangesteld de Heeren en Medeleden:

Hendrick Kock,
Jan Jacob Stahl van Holstein
en Richard van Romunde”.

Waar bovendien deze zelfde heer van Romunde, een der benoemde Gecommitteerden, tevens een van het drietal was, die door de bestuursvergadering van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen aangewezen werden (notulen Bestuurs-

vergadering no. 19.— d.d. 19/4 1820), om zoo spoedig mogelijk het bestuur te rapporteeren of het mogelijk zou zijn:

1. Een Spaarbank alhier op te richten.
2. Zoo ja, op welke wijze,

zoo is het duidelijk, dat overleg tusschen deze gecommiteerden en den lateren president der Directeuren van de nieuw opgerichte Spaarbank, op geen enkele moeilijkheid stuitte.

Wij zagen dan ook reeds, dat, als zoo dikwijls in deze jaren en wat het onderzoek naar dergelijke eenvoudige kwesties juist zoo bemoeilijkt, ook hier weer „mondeling overleg” werd gepleegd. Met zooveel woorden: er werd niets schriftelijk vastgelegd.

Behalve de reeds ontmoette namen voor plaatsen, waar accijns betaald werd, als: Accijnskamer, Accijnskelder, Cijnskelder, het Monopolie, de Monopoliekelder, enz., hebben wij nog een localiteit, waar accijns werd voldaan en wel het Seghelhuis of Zegelhuis.

Dit gebouw stond bij het Brigittenplein en wel in de ruimte achter de School voor Reserveofficieren der Infanterie aan den Vloeddijk, vroeger het gebouw van het Burgerweeshuis, nog vroeger het Armenhuis, dat in 1890 gesloopt werd. Hier werden de lakens, trijpen en duffels, die in Kampen werden gefabriceerd, uitgemeten en op kwaliteit gekeurd en werd er, na het betalen van de accijns, een zegel, in lood, ijzer of tin afgedrukt, aangehecht.

Wij treffen deze veronderstelling ook aan bij: „Kamper stempels, bijdrage tot de Kamper Munt”, door Mr Cost Jordens, die mededeelt, dat hij in het Oude Raadhuis, bij de Muntstempels, nog een groot stempel aantrof, voorzien van een gekroonde dubbele adelaar, met een in twee gedeeld wapenschildje tusschen de pooten en het omschrift:

Camper - Dobbel - Stael

en veronderstelt hij, dat dit een stempel geweest is voor het bovengenoemde zegelen van manufacturen. Hij vervolgt dan: „Zeker is het, dat een gebouw Seghelhuis genaamd, (thans tot Bank van Leening gebezigd), daartoe vroeger werd gebruikt”.

Nu willen wij nog nagaan, wat er over blijft van de meening, dat de Bank van Leening en de Spaarbank in hetzelfde gebouw waren ondergebracht.

Deze Bank van Leening werd hier gehuisvest bij besluit van den Raad, in Raadsvergadering van 25 Maart 1843, nadat wederom tot oprichting van een B. v. L. besloten was. Hier luidt het: „Als behoorlijk lokaal voor de B. v. L. werd aangewezen het Stadsgebouw zoogenaamd het Zegelhuis, laatstelijk gebezigd geweest tot Magazijn van Kleeding voor het Garnizoen”.

Dat echter de situaties van Bank van Leening en Spaarbank verschillend waren, lezen wij uit de Legger der Eigendommen van de Gemeente, folio 75:

„Bovenkwartier, Brigitten Kerkhof. Huis en Erf. Gemeente Kampen. Sectie F. 2806. R. 05. E. 10. In gebruik als Stadsbank van Leening onder eigen beheer”.

en over de Spaarbank, in dezelfde legger, folio 33:

„Broederkwartier. Oudestraat. Spaarbank te Kampen. Sectie F., no. 1043. Grootte E. 39. In gebruik bij de Directie van de Spaarbank. De Directie der Spaarbank betaalt voor huur aan de Stadskas 10 jaren f 65.— op 31 Dec. voor ieder jaar. Door B. en W. bepaald op 31 Dec. 1854. Dit gebouw is in den jare 185. (laatste cijfer ontbreekt), met eene verdieping verhoogd, en dienen alsnu de bovenlocalen tot Leesbibliotheek der Mij. tot Nut van 't Algemeen; Vergaderzaal der Onderwijzersgezelschappen enz. enz. Tot 1 Jan. 1855 voor f 65.— onderhands verhuren”.

Hiermede zijn de verschillende meeningen en veronderstellingen nagegaan en tot hun ware verhouding terugge-

bracht. Al verspreiden deze gevonden gegevens op zich zelf nog geen afdoend licht over de vraag, waar die Cijnskelder in 1821 was gelegen, zoo kunnen wij toch tot de volgende conclusies komen.

De Cijnskelder bevond zich in de Oudestraat en wel op dezelfde plaats, waar de Spaarbank met zekerheid een dertigtal jaren later zijn localiteit had, tegenover de Gasthuisstraat, toen nog de Gasthuizen, op de plaats ongeveer van het tegenwoordige Postkantoor.

Het mag dan zijn, dat de plaats, waar de accijnsen betaald werden, in den loop der jaren tijdelijk of voor goed naar elders (Buiten-Nieuwstraat) werd verplaatst, zeker is, dat de oude plek in de Oudestraat steeds de naam van Cijnskelder behield en dan ook steeds werd aangeduid met „de zoogenaamde Cijnskelder” of „van ouds de zoogenaamde Cijnskelder”.

Volgens mijn meening brengt echter het volgende de oplossing.

In de advertentie in het nummer der Provinciale Overijsselsche Courant van 19 Januari 1821, waar de oprichting van de Spaarbank wordt bekend gemaakt en de opening aangekondigd, luidt het:

„De Spaarbank te Kampen zal voor de eerste maal geopend zijn op Zaterdag den 20sten Januari 1821, des avonds van zeven tot negen uren in de van ouds zoogenaamde Cijnskelder bij de Hoofdwacht en zoo voortaan enz.”

Deze toevoeging „bij de Hoofdwacht” is naar mijn meening voldoende, om te mogen aannemen, dat toen en later (tot 1892 toe) de Spaarbank in de Oudestraat was gevestigd, in het gebouwtje als op de foto, die op de titelpagina van deze Almanak werd afgedrukt. Het staat immers vast, dat de Hoofdwacht in een der gebouwen aan de Oudestraat, op de plaats van de winkels naast het tegenwoordige Post-

kantoor, zijn localiteit had.

De Nutsspaarbank was vanaf haar oprichting in de Oudestraat en bleef daar 71 jaar, tot hare verhuizing naar de Burgwal, wijk I No 28 in 1892 en naar Burgwal No 43 in 1935, al was oorspronkelijk een en ander dan ook slechts „mondeling” en „provisieeel” toegestaan!

Najaar 1940.

Mr ENNEMA.

